

Türkiye'de Kırdan Kente Göç-İşsizlik: Todaro Paradoksu

Ahmet ŞAHİN

Orcid no: 0000-0002-1508-824X

Mersin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, Mersin

Erkan AKTAŞ

Orcid no: /0000-0002-7068-2807

Mersin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, Mersin

Sevgi TÜZÜN RAD

Orcid no: 0000-0003-0111-8417

Mersin Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, Mersin

Makale Künyesi

*Araştırma Makalesi /
Research Article*

*Sorumlu Yazar /
Corresponding Author*
Ahmet ŞAHİN
ahmets379@mail.com

Geliş Tarihi / Received:
18.10.2020

Kabul Tarihi / Accepted:
11.04.2021

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 27 Sayı: 1 Sayfa: 9-14
Turkish Journal of
Agricultural Economics
Volume: 27 Issue: 1 Page: 9-14

JEL Classification: 015, R23, Q28

Özet

Amaç: Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmiş kentlerinde istihdam olanaklarının artmasının işsizlik üzerindeki pozitif etkisi, kırdan kente olan göçlerin işsizlik üzerinde yarattığı negatif etki ile ortadan kalkabilmektedir. Dahası bu etki işsizliği artırabilmektedir. Bu olgu, literatürde “Todaro Paradoksu” olarak bilinmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’de 1988-2019 yılları arasında istihdam ve işsizlik arasında ilişki incelenmiş ve incelenen dönemde Todaro paradoksunun gerçekleşip-gerçekleşmediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tasarım/Methodoloji /Yaklaşım: Çalışmada kriz yılları (dummy değişken), kentsel istihdam oranı, kentsel işsizlik oranı ve kırsal nüfusun toplam nüfustaki payı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada, en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: Tahmin edilen model sonucunda Türkiye’de 1988-2019 yılları arasında kentsel istihdam oranı ile kırsal nüfusun toplam nüfustaki payı ve işsizlik oranı arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Özgünlük/Değer: Çalışma; istihdam artışlarının, kırdan kente göçler dolayısıyla kentsel işsizlik üzerinde yarattığı negatif etkiyi ortaya koyan sınırlı sayıda çalışmadan biridir.

Anahtar kelimeler: Todaro Paradoksu, İstihdam, İşsizlik, Göç, Türkiye.

Rural To Urban Migration-Unemployment in Turkey: Todaro Paradox

Abstract

Purpose: Increment of employment opportunities in industrialized cities of underdeveloped and developing countries and its positive impact on job generation is suppressed by negative impact of immigration from rural areas. It further increases unemployment. This phenomenon is called “Todaro Paradox” in scientific literature. The relationship between employment and unemployment during 1988-2019 was assessed in this to determine if the Todaro Paradox did occur or not during this period.

Design/Methodology/Approach: To this end, the crisis years, urban employment and unemployment rates and ratio of rural population in overall population were used as variables. Least Squares Method was used for analysis.

Findings: A meaningful and negative relationship was observed between urban employment are, ratio of rural population and unemployment during 1988-2019.

Originality/Value: The study is one of the limited number of studies that reveal the negative impact of employment increases on urban unemployment due to rural-urban migration.

Key words: Todaro Paradox, Employment, Unemployment, Migration, Turkey.

1.GİRİŞ

İstihdam kavramı, dar anlamda emeğin optimal kullanılarak, üretime katılması anlamına gelmektedir (Unay, 1993). Ekonomi politikalarının amaçlarından olan işsizlik sorunun çözümünde devletler farklı yaklaşımlar ve mücadele politikaları uygulamaktadır.

Kentlere yönelik uygulanan istihdam artırıcı politikalar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente göçe neden olmaktadır. Nitekim, Todaro (1969), Harris ve Todaro (1970) yaptıkları çalışmalarda, gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente olan göç hareketlerini belirleyen faktörleri modellemiştir. Modele göre göçü belirleyen faktörler, kırsal ve kentsel kesimler arasındaki ücret farklılıkları ve kentsel kesimdeki istihdam olanaklarıdır. Harris-Todaro modeline göre sanayileşmiş olan kentsel kesimde iş bulabilme olanağı ile ağırlıklandırılmış ücretler (kentlerde beklenen ücret), kırsal kesimdeki ücretlerden yüksek olduğu sürece kırdan kente göç hareketleri devam edecektir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde bu göç akımları iki aşamalı olmaktadır. Birinci aşamada göç edenler yeteri kadar donanımına sahip olmadıkları için doğrudan kentsel formel sektörde iş bulamayıp, enformel sektörde çalışma fırsatı bulabilmektedir.

Göç edenler ancak ikinci aşamada formel sektörde iş bulmaktadır. Yani, Harris ve Todaro (1970)'ya göre işsizlik, göçün hem nedeni hem de sonucudur. Ülke içerisinde kırsal ve kentsel bölgeler arasında ücret ve istihdam olanaklarında farklılık bulunduğu sürece kırdan kente göç devam edecektir. Kır ve kent arasındaki ücret farklılıkları ne kadar yüksek olursa olsun göç etme eğiliminde olan kişiler kırdan kente göç etme kararı alırken modern sektörde iş bulabilmek için geçirecekleri süreyi göz önünde bulundurmaktadır (Todaro, 1969). Yani kentsel sektörde yaratılacak istihdam olanakları ve iş bulabilme süresi göçü tetikleyen önemli etkenlerdir. Todaro (1976)'da yayınladığı çalışmasında, “Todaro Paradoksu” olarak adlandırılan bir çelişki söz etmiştir. Todaro Paradoksuna göre: az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmiş olan kentlerinde istihdam olanaklarının artırılmasının işsizlik üzerindeki pozitif etkisi, kırdan kente olan göçlerin işsizlik üzerinde yarattığı negatif etki ile ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle kentlerde işsizliği azaltmak için yapılan yatırımlar, işsizliği azaltmak yerine artırabilmektedir. Kentsel işsizlik sorununu çözebilmek için kentsel bir çözüm bulunmayı; kırsal kalkınma şarttır. Bu sonuç birçok araştırmacı tarafından araştırılmıştır ve çalışmaların çoğunda Todaro paradoksunun hangi durumlarda var olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda; Todaro (1969) yaptığı çalışma ile kentlerde daha yüksek oranda istihdam yaratmanın göç ve kentsel işsizlik üzerindeki etkisini ilk inceleyen kişi olmuştur. Todaro, modern sektörde daha fazla iş imkânlarının yaratılmasının işsizlik oranını artırmayacağını söylemiştir (Todaro, 1969). Zarembka (1970) da, çıktı artışı ile iş bulma olasılığındaki artışın göçü artıracığını ve dolayısıyla işsizlik oranının da artacağını ifade etmiştir. Bu sonuç Todaro'nun (1969) çözümünün tersidir. Todaro, Zarembka'ya yanıt olarak; kentsel sektördeki istihdam fırsatlarındaki bir iyileşmenin, örneğin üretimin genişletilmesi yoluyla iş bulma olasılığında bir artış olacağını dolayısıyla bunun da göçte artışa neden olarak işsizlik oranını artıracığını söylemiştir (Todaro, 1970). Blomqvist (1970) kentlerde istihdam yaratıcı politikaların işsizlik üzerine etkilerini incelediği çalışmasında; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde veriye ulaşma sorunu olduğunu, bu nedenle kırdan kente göç ile ilgili mevcut ampirik çalışmaların Todaro Paradoks'unun geçerliliğini test etmek için yeterli olmadığını belirtmiştir. Paradoksu test edebilmek için daha fazla ampirik çalışmanın olması gerektiğini vurgulayarak; Todaro (1969) ve Harris ve Todaro (1970) modellerini sentezleyerek alternatif bir model sunmuştur. Todaro (1969) çalışmasında modern sektörde yaratılan iş imkânlarının, işsizliği artırmayacağı sonucuna ulaşmıştır ancak Blomqvist ve Zarembka ise farklı bir göç fonksiyonu varsayıldığında uzun vadede işsizlik oranının artabileceğini ortaya çıkarmıştır (Arellano, 1981). Takagi (1984), Todaro paradoksunu karar alıcıların beklentilerindeki farklılıklara göre modellemiş ve paradoksun hangi durumlarda ortaya çıkacağını saptamıştır. Nakagome (1989) ise, Todaro paradoksunu mekânsal bağlamda incelemiş ve modeli, mekânsal bir işgücü piyasasını tanımlamak için genişletmiştir. İstihdam olanaklarının artırılması ile beklenen gelir yükseldiğinde, ya işgücü piyasasının mekânsal genişlemesinin etkisi ile ya da kırdan kente göçün etkisiyle işsizliğin artacağını ifade etmiştir. Stark, Gupta ve Levhari (1991), kentsel emek talebinin inelastik olması durumunda, kentsel istihdam artışlarının kentteki işsizliği azaltacağını belirtmiştir. Todaro paradoksu belirli varsayımların olası sonucudur. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, ücret oranında küçük bir düşüş ile istihdamda büyük bir artış elde edebilecek durumda değildir. Bu ekonomiler, tipik olarak talep eğrisinin esnekliğinin düşük olduğu bir noktadır ve dolayısıyla bu tip ekonomilerde paradoks hiçbir zaman mevcut olmayabilir (Stark vd, 1991, s.280).

Diğer yandan Raimondos (1993)'da çalışmasında, kırsal işgücü piyasasının teknelci davranış ile karakterize edildiği bir Harris-Todaro modeli oluşturmuştur. Kentte istihdam edilen işçi sayısı, işsiz sayısından fazla ise kentte istihdam yaratılmasının işsizliği azaltacağını ve Todaro paradoksunun ortaya çıkmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Raimondos'a göre teknelci kırsal iş gücü piyasasına sahip bir ekonomide, kentlerde büyüme kırsal alandan aşırı göç yaratmayacak ve işsizliğin düşme olasılığı yüksek olacaktır. Brueckner ve Zenou (1999) ise, Harris-Todaro modeline arazi piyasasını ekleyerek modeli değiştirmişlerdir (BZ modeli). Bu modele göre; formel sektörde büyüme kırsaldan kente göçe sebep olmayacaktır. Çünkü formel sektörde büyüme, iş bulabilme olasılığını artırmasına karşın, kentte arazi kiralalarının yüksek olması göçü engelleyecektir. Brueckner ve Kim (2001)'de, sektör büyümesinin kent nüfusunu artıracığını ve bunun da arazi rantını artırarak; faydayı ve Harris-Todaro beklenen gelir düzeyini düşüreceğini ifade etmişlerdir. Zenou (2005) Todaro paradoksunu etkin ücret teorisi ve eşleştirme modeli bağlamında incelediği çalışmasında; etkin ücret eklentili modelde Todaro paradoksunun gerçekleşmediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak eşleştirme modelinde, politika aracı olarak ele alınan işsizlik yardımlarındaki azalışın hem kentsel istihdamı hem de kentsel işsizliği artıracığını saptamıştır. Kentlerde uygulanan istihdam politikalarının, kırsal alandan ya da daha küçük kentlerden büyük şehirlere hareketlilik yaratacağını, bunun da paradoksa neden olacağını vurgulamıştır.

Literatür incelendiğinde; Türkiye'de bu paradoksu ortaya koyan yeterli çalışma bulunmadığı saptanmıştır. Bu bağlamda çalışmada; Türkiye'de 1988-2019 döneminde istihdam ile işsizlik oranları arasındaki ilişkinin, kırdan kente göçün negatif etkisi dikkate alınarak ortaya konulması amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada, Todaro Paradoksunun gerçekleşme durumu belirlenmeye ve böylece literatüre katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

Veri kaynakları

Türkiye'de göç verilerine ulaşamadığımdan, araştırmada Todaro Paradoks'unun geçerliliğini test etmek için 1988-2019 dönemini kapsayan kentte istihdam ve işsizlik oranı (%) (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'den alınmıştır). toplam nüfus ve kırsal nüfus verileri (Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO)'den alınmıştır) kullanılmıştır. 6 Aralık 2012 Tarihinde 6360 sayılı toplam 37 maddeden ve 2 tane de geçici maddeden oluşan yasa sebebiyle nüfus verilerinde ortaya çıkan değişiklikleri ortadan kaldırmak için FAO verileri alınmıştır.

Çizelge 1. Kentte 1988-2019 Yılları Arasında İstihdam ve İşsizlik Oranları (%)
Table 1. Employment and Unemployment Rates in the City Between 1988-2019 (%)

Yıllar	KENT İstihdam %	KENT İşsizlik %	Yıllar	KENT İstihdam %	KENT İşsizlik %
1988	42	13.1	2004	37.1	13.6
1989	41.3	13.1	2005	38.5	12.8
1990	41.5	12	2006	38.9	12.2
1991	40.4	12.7	2007	39	12
1992	40.9	12.6	2008	39.2	12.8
1993	39.5	12.6	2009	38.2	16.6
1994	40.5	12.4	2010	40.1	14.2
1995	40.3	10.8	2011	41.9	11.9
1996	40.1	9.9	2012	42.9	11.1
1997	40.3	10	2013	43.9	11.5
1998	40	10.5	2014	45.5	12
1999	39.8	11.4	2015	46	12.4
2000	40.2	8.8	2016	46.3	13
2001	38.9	11.6	2017	47.1	13
2002	38.1	14.2	2018	47.4	13
2003	37.7	13.8	2019	45.4	16.1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2020. İşgücü istatistikleri 1988-2019.

Çizelge 2. Türkiye'de Toplam ve Kırsal Nüfus Sayısı ile Oranı (%)
Table 2. Number and Ratio of Total and Rural Population in Turkey (%)

Yıllar	KırNüfusu	ToplamNüfus	%	Yıllar	KırNüfusu	ToplamNüfus	%
1988	22.598.256	52.053.704	0.434133486	2004	21.962.050	67.007.855	0.327753366
1989	22.310.208	52.992.429	0.421007461	2005	21.837.813	67.903.406	0.321601143
1990	21.998.667	53.921.699	0.407974293	2006	21.694.980	68.763.405	0.315501828
1991	21.949.266	54.840.531	0.400238028	2007	21.537.953	69.597.281	0.309465437
1992	22.010.994	55.748.875	0.394824003	2008	21.377.504	70.440.032	0.303485155
1993	22.063.820	56.653.729	0.389450446	2009	21.229.600	71.339.185	0.297586803
1994	22.110.168	57.564.132	0.384096263	2010	21.101.166	72.326.914	0.29174708
1995	22.152.887	58.486.381	0.378770008	2011	20.993.291	73.409.455	0.285975301
1996	22.192.521	59.423.208	0.373465549	2012	20.899.302	74.569.867	0.280264708
1997	22.229.506	60.372.499	0.368205828	2013	20.818.043	75.787.333	0.27469027
1998	22.260.806	61.329.59	0.362970077	2014	20.738.821	77.030.628	0.269228248
1999	22.284.325	62.287.326	0.357766602	2015	20.654.742	78.271.472	0.263885953
2000	22.297.793	63.240.121	0.352589348	2016	20.566.910	79.512.426	0.258662841
2001	22.248.580	64.191.474	0.34659712	2017	20.473.563	80.745.02	0.253558213
2002	22.165.676	65.143.054	0.340261542	2018	20.362.183	81.916.871	0.248571299
2003	22.071.506	66.085.803	0.333982565	2019	20.217.893	82.961.805	0.243701219

Kaynak: Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO), 2020.

Değişkenler ve analiz yöntemi

Analizde; işsizlik oranı bağımlı değişken olarak alınmıştır. Bağımsız değişken olarak kırdan kente göç verileri elde edilemediğinden; kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı modele temsili değişken olarak eklenmiştir. Bir diğer bağımsız değişken olarak kentsel istihdam oranı ve kriz yılları içinde kukla değişkenin kentsel işsizlik oranlarına etkisini görebilmek amacıyla kukla değişkeni modele dahil edilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Analizde Kullanılan Değişkenler

Table 3. Variables Used in Analysis

Değişkenler	Değişkenlerin açıklaması
ISSIZORAN	Kentsel işsizlik oranı
ISTHORAN	Kentsel İstihdam oranı
KIRORAN	Kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı
DK	Kriz yılları kukla değişkeni

En Küçük Kareler (EKK) yöntemi, ana kütle regresyon modelinde bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasında ilişki kuran parametrelerin tahmin edilmesinde en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Diğer tahmin yöntemlerine kıyasla EKK yöntemi, uygulanması daha kolay olduğundan daha çok tercih edilmektedir (Çil Yavuz, 2014).

Bu çalışmada; Türkiye'de kente istihdam olanakları artışının, kırdan kente göçe neden olup, bu göçün negatif etkisinin işsizliği artırıp artırmadığını ortaya koyabilmek için En Küçük Kareler yöntemi kullanılmış ve değişkenler arasındaki ilişki tespit edilmiştir.

Zaman serileri, zaman içerisinde sürekli olarak gözlemlenebiliyorsa, bu seri sürekli bir yapıdadır. Ancak, bir zaman serisi yalnızca özel durumlarda gözlemlenebiliyorsa, bu dizi kesikli bir yapıya sahiptir. Diğer bir deyişle; zaman serileri tam olarak öngörülebiliyorsa, deterministik bir seridir. Fakat zaman serilerinin çoğu stokastik bir yapıya sahip olduğundan dolayı, serinin gelecekteki durumunu öngörebilmek, geçmiş değerler ile kısmen yapılabilmektedir (Sevütekin ve Nargeleçekenler, 2010).

Nelson ve Plosser (1982), zaman serisi uygulamalarında kullanılan makroekonomik zaman serilerinin neredeyse tamamının birim kök içerdiğini iddia etmişlerdir. Birim kökün var olduğu durumda, yani serilerin durağan olmaması durumunda seriler uzun dönemli deterministik bir yönde olma eğilimi taşımayabilir ve bu serilerin varyansları zamana bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Birim kökün yokluğu durumunda, durağan zaman serileri, sabit bir ortalama etrafında uzun dönemli dalgalanmakta ve zamana bağlı olmayan sonlu bir varyansa sahip olmaktadır (Atgür ve Altay, 2014).

Çalışmada, serilerin durağanlığını test etmek için de Augmented Dickey-Fuller birim kök testi (ADF) kullanılmıştır.

3.BULGULAR ve TARTIŞMA

Serilerin durağanlığını test etmek için kullanılan Augmented Dickey-Fuller birim kök testi sonuçlarına göre; kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı (KIRORAN) değişkeni, düzey olarak durağandır. Türkiye'de kentsel istihdam oranı (ISTHORAN) ve kentsel işsizlik oranı (ISSIZORAN) serileri durağan olmadığından, serilerin birinci derece farkı alınıp durağan hale getirilmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Birim Kök Testi (ADF) Sonuçları

Table 4. Unit Root Test (ADF) Results

Değişkenler	Sabit, Sabit Trend	ADF(Düzyer olarak)	ADF (Birinci Dereceden Fark Değerleri)	P (Probability) Değerleri
ISSIZORAN	Sabit		-4.88208	0.0005
ISTHORAN	Sabit & Trend		-4.326935	0.0093
KIRORAN	Sabit & Trend	-5.209221		0.0011

Tahmin edilen model sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 5'te verilmiştir. Buna göre; modelin bütünü istatistiki açıdan anlamlıdır (Prob(F-istatistik)=0.000000).

R^2 değerinin yaklaşık olarak %73, düzeltilmiş R^2 değerinin de yaklaşık olarak %70 olduğu görülmektedir. Bağımlı değişken (ISSIZORAN), bağımsız değişkenler (KIRORAN, ISTHORAN) tarafından yaklaşık olarak %70 oranında açıklanmaktadır.

Bağımsız değişken olan kırsal nüfusun toplam nüfustaki payı (KIRORAN) ile bağımlı değişken işsizlik oranı arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü ilişki mevcuttur. Kırsal nüfusun toplam nüfustaki payında %1'lik bir azalış, işsizlik oranını %0.092 artırmaktadır. Yani kırdan kente olan göçler işsizliği artırmaktadır.

Bir diğer bağımsız değişken olan kentsel istihdam oranı (ISTHORAN) ile bağımlı değişken (ISSIZORAN) arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönlü ilişki mevcuttur. Kentsel istihdam oranındaki %1'lik bir artış, kentsel işsizlik oranını %0.85 azaltmaktadır.

Çizelge 5. En Küçük Kareler Tahmin Sonuçları**Table 5.** Least Squares Prediction Results

Bağımlı Değişken: D(ISSIZORAN)				
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-Statistic	Olasılık
D(ISTHORAN)	-0.854379	0.181482	-4.707782	0.0001
KIRORAN	-0.091884	0.030345	-3.02799	0.0054
DK	1.619731	0.388044	4.174094	0.0003
C	2.835524	1.032007	2.747583	0.0106

R²: 0.727499
Düzeltilmiş R²: 0.697221
Durbin-Watson stat: 1.687001
F-statistic: 24.02741
Olasılık (F-statistic): 0.000000

Genel olarak göç gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere ve gelişmekte olan ülkelere ise kırdan kente olmaktadır. Türkiye'de de kırsal alanlarda ekilebilir arazinin sınırına gelinmesi, üretimde mekanizasyonun artması ve tarım dışı istihdam olanaklarının yaratılmaması kırdan kente göçe neden olmaktadır. Başel (2011) yaptığı çalışmada göçlerin kırsaldan kentsel alanlara doğru olduğu belirtmiştir.

Göçlerin önemli bir bölümü iş bulma amacıyla gerçekleşmektedir (Şen, 2014, s. 252). Tarım sektörünün, GSYİH'dan aldığı payın düşüklüğü, diğer bir deyişle kır/kent kişi başına düşen gelirin 1/3 oranında olması kırdan kente göçü tetiklemektedir. İncelenen çalışmalarda görülmüştür. Nitekim Şahin (2018) Harris-Todaro Göç Modeli: Türkiye Uygulaması adlı çalışmasında; Türkiye'de kentsel istihdam olanakları artmaya devam ettikçe ve tarımsal katma değer toplam katma değerdeki payı azaldıkça, kırdan kente göçlerin devam edeceğini vurgulamıştır. Türkiye'de kırdan kente göçü etkileyen faktörleri, Harris-Todaro göç modeli ile açıklanmaya çalışılan Aktaş ve Şahin (2019) çalışmalarında; kırdan kente yönelik göç hareketlerinin en önemli açıklayıcılarından birinin kentsel istihdamdaki artışlar olduğu sonucuna ulaşılmış ve kentsel istihdam ile kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Göç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda göç ve işsizlik arasında çift yönlü nedensellik olduğu görülmüştür. Bahar ve Bingöl (2010) çalışmalarında kırdan kente göçün, kentlerde işgücü oranını artırarak istihdam olumsuz etkilediğini belirterek; kentte artan işgücü arzının, işsizliği kronikleştirdiğini ifade etmişlerdir. Çünkü çiftçilik yapan ve eğitim düzeyi düşük kişiler refah düzeylerini artırmak amacıyla kırdan kente göç ettiğinde ya marjinal alanlarda iş bulmakta ya da kentlerdeki işsizlik oranlarını artırmaktadır. Nitekim Gross (1998) Kanada'da yaptığı çalışmada eğitim düzeyi düşük, yeteneği olmayan kişilerin göçlerinin işsizliği artırdığını saptamıştır.

Şahin ve Yiğit (2016)'de göçün işsizliğin sonucu değil sebebi olduğu belirttiği çalışmasında, göç hareketlerinde meydana gelen 1 birimlik değişimin işsizlikte 0,28 birimlik değişime neden olduğunu saptamışlardır. Yapılan bu çalışmada da; kırsal nüfusun toplam nüfustaki payında (kırdan kente göç) %1'lik bir azalış, işsizlik oranını %0.092 artırmaktadır.

4. SONUÇ

Çalışmada; tahmin edilen model sonucunda Türkiye'de 1988-2019 dönemi için kentsel istihdam oranı, kırsal nüfusun toplam nüfustaki payı ve işsizlik oranı arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Analiz sonucu; Türkiye'de kentlerde istihdam olanaklarının artırılmasının işsizlik oranını azaltması yönündeki olumlu etkisinin kırdan kente göç ile azaldığını göstermiştir. Bu sonuç, Todaro paradoksunu doğrulamaktadır. Diğer bir deyişle; kente istihdam olanaklarının artması, kırdan kente göçe ivme kazandırmakta ve bu göç kentsel işsizliği artırıcı etki yaratmaktadır.

Bu bağlamda; işsizlikle mücadele politikaları yürütülürken; sadece kentte değil kırsalda da istihdam artırıcı politikalar uygulanmalıdır. Kentsel istihdam artırıcı politikaların, kırsal kalkınmaya yönelik politikalarla (kırsalda tarıma dayalı sanayinin kurulması, tarım dışı gelir olanaklarının artırılması vb) birlikte uygulanması işsizliği azaltmak yönündeki politikaların etkinliğini artıracaktır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını ve intihal yapmadıklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

- Aktaş, E. ve Şahin, A. (2019). *Harris-Todaro Göç Modeli: Türkiye Örneği*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2019, Sayfa 222-234.
- Arellano, J. (1981), *Do more jobs in the modern sector increase urban unemployment?* *Journal of Development Economics* 8, 241–247.
- Atgür M. & Altay O.N. (2014), *Enflasyon ve nominal faiz oranı ilişkisi: Türkiye örneği (2004-2013)*, Celal Bayar Üniversitesi İİBF- Ekonomi ve Yönetim Dergisi, 22(2), 521-533.
- Bahar, O. ve Bingöl, F. K. (2010). *Türkiye'de iç göç hareketlerinin istihdam ve işgücü piyasalarına etkileri*. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 15(2), 43–61.
- Blomqvist, A.G. (1978), *Urban job creation and unemployment in LDC's; Todaro vs. Harris and Todaro*, *Journal of Development Economics* 5, March, 3-18.
- Brueckner, J.K. (1990), "Analyzing third world urbanization: A model with empirical evidence." *Economic Development and Cultural Change*, 38, 587-610.
- Brueckner, J. K. & Yves, Z. (1999), "Harris-Todaro Models with a land market." *Regional Science and Urban Economics*, 29, 317–339.
- Brueckner, J. K. & Kim, H. (2001), *Land markets in the Harris-Todaro model: a new factor equilibrating rural-urban migration*. *Journal of Regional Science*, 41(3), 507–520.
- Çil Yavuz, Nilgün. *Finansal Ekonometri, D&R Yayınevi ve Basım Dağıtım Pazarlama LTD. ŞTİ*, İstanbul, 2014.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2020), Erişim adresi <http://www.fao.org/faostat/en/#data/OA>
- Gross, J.J., 1998. *The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review*, *Review of General Psychology*, September 1, <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.271>
- Harris, J. R. & Todaro, M. P. (1970). "Migration, unemployment and development: two sector analysis." *The American Economic Review*, 60(1), 126–142.
- Nakagome, M. (1989), "Urban unemployment and the spatial structure of labor markets: an examination of the Todaro Paradox in a spatial context". *Journal of Regional Science*, 29, 161–170.
- Raimondos, P. (1993), *On the Todaro paradox*. *Economics Letters* 42, 261–267.
- Sevüktekin M. & Nargeleçekenler M. (2010), *Ekonometrik zaman serileri analizi - E-views uygulamalı*, Ankara, Nobel Yayınevi, 3.Baskı.
- Stark, O. & Gupta, M. R. & Levhari, D. (1991), "Equilibrium urban unemployment in developing countries: Is migration the culprit?" *Economics Letters*, 37, 477-482.
- Şahin A. ve Yiğit M. (2016). *Göç ve işsizlik arasındaki ilişki: Türkiye örneği (1980-2015)*. P. Yazgan ve F. Tilbe (Ed.), London: Transnational Press London. <https://docplayer.biz.tr/48710130-Goc-ve-issizlik-arasindaki-iliski-turkiye-ornegi-1980-2015.html>.
- Şahin, A. (2018). *Harris-Todaro Göç Modeli: Türkiye Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Todaro, Michael P. (1969). "A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries". *The American Economic Review*, 59: 138-48.
- Todaro, Michael P. (1970), *Reply*, *American Economic Review*, March, 187- 188.
- Todaro, Michael P. (1976), *Internal migration in developing countries*. *International Labour Office*, Geneva.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2019), *İşgücü istatistikleri 1988-2013*. Erişim adresi <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020), *İşgücü istatistikleri 2014-2019*. Erişim adresi http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x
- Unay, C. (1993), *Makroekonomi*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, 5. Baskı, Bursa, 1993.
- Zarembka, P. (1970) "Labor migration and urban unemployment", *American Economic Review*, 60, 184-186
- Zenou, Y. (2005), "The Todaro Paradox revisited", *IZA Discussion Paper No. 1861*.